

Асоба

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ:

«У нашай гісторыі шмат пасіянарыяў, пра якіх можна пісаць раманы і здымаць серыялы»

ЗДАРЫЛАСЯ незвычайнае. У панядзелак 16 сакавіка ў Мінску адбыўся перадпрэм'ерны паказ новай карціны Нацыянальнай кінастудыі «Авантуры Пранціша Вырвіча», але прэм'еру, прызначаную на 19 сакавіка, раптам перанеслі на май. Прыгодніцкі фільм пра падзеі XVIII стагоддзя, дзе князі, шляхта, замкі, застоллі і алхімія, створаны па раманах Людмілы Рублеўскай, прычым цалкам беларускімі камандай і акцёрскім складам. Адзінае, за што праект стала крытыкавалі на працягу здымачнага працэсу — руская мова, у той час як літаратурная першакрыніца створана на беларускай. Як тлумачылі на «Беларусьфільме», ва ўмовах дзяржаўнага заказу, у рамках якой кінастудыя атрымала грошы на стварэнне карціны, мова, на жаль, ужо была прапісана — і ўсё, ні ўлева ні ўправа. Дык вось прычынай пераносу прэм'еры «Вырвіча» стала жаданне ўсё ж такі зрабіць яе на беларускай, дзеля чаго кінастудыя здзейсніць паўнаватарскую пераагулку. Тым не менш першыя глядачы фільм ужо паглядзелі і ацанілі, а пакуль ён удасканальваецца, мы сустрэліся з Людмілай Рублеўскай, якая, уласна, і з'яўляецца аўтарам гэтага аб'ёмнага свету рэчпаспалітаўскай Беларусі ў прыгодніцкім сюжэце пра беднага шляхціца Пранціша Вырвіча і адукаванага доктара-няшляхціца Баўтрамея Лёдніка.

— Вы адмовіліся пісаць сцэнарый, але ўрэшце сталі актыўна ўдзельнічаць у працэсе здымак. Чаму вы ўсё ж вырашылі далучыцца да праекта?

— А як іначай? У свеце няшмат пісьменнікаў, якія могуць атрымаць прыжыццёвую экранізацыю, прычым дастаткова маштабную. Калі я ўпэўнілася, што фільм адбудзецца, што ён звязаны з маім імем і што людзі сапраўды дзеля яго стараюцца, падумала: заставацца ўбаку непрыстойна. І ў выніку атрымала шыкоўны досвед — я нават вяла дзённік аб здымках, з яго атрымаўся асобны твор. Да таго ж я хацела дапамагчы, бо для кінастудыі гэта быў абсалютна новы досвед: ніхто з тых, хто працаваў над фільмам, не меў блізкага знаёмства ні з XVIII стагоддзем, ні са стварэннем кіно пра гэтую эпоху, тым больш фэнтэзі і экшна. Не ведаю, як студыя адважылася на здымкі, але рэспект, што адважылася. Відаць, у краіне ёсць патрэба ў запаўненні гэтай нішы.

— У чым заключалася ваша дапамога?

— Сучасны чалавек, калі ён не чытаў хоць бы эсэ «Як жылі нашы продкі ў XVIII стагоддзі» Адама Мальдзіса, дрэнна ўяўляе сабе ментальнае адрозненне беларусаў таго часу, а з гэтага ўсё пачынаецца. Так, пачуцці чалавека, подласць, самаахварнасць, здольнасць да шчырага сяброўства альбо схільнасць да інтрыг ва ўсе часы аднолькавыя, але каб уявіць у ролі жыхара Рэчы Паспалітай, трэба разумець адметнасць эпохі. Таму я адразу сказала, што кожны, у каго ўзнікаюць нейкія пытанні, можа да мяне звяртацца. З Вячаславам Паўлюком у выніку мы гутарылі пра Гераніма Радзівіла па мянушцы Жорсткі, выканаўцу галоўнай ролі Гошу Пятрэнку я апавядала пра шляхецкія звычкі, а разам з Дзмітрыем Есяневічам мы прыдумалі біяграфію яго героя Германа Ватмана.

— Ці часта акцёры звярталіся да вас па кансультацыі?

— На шчасце, так. Па гэтым відаць і ўзровень артыстаў. Да мяне падыходзілі ў тым ліку выканаўцы эпизодычных роляў — адзін вядомы акцёр, нават ведаючы, што ў кадры не будзе бачна яго твару, распытваў, кім можа быць яго герой, і мы прыдумалі цэлую асабістую гісторыю. Мая задача была зрабіць так, каб артысты адчувалі сябе камфортна і мелі з чым працаваць. Нават у сцэне ў карчме кожны з яе наведвальнікаў на заднім плане павінен ведаць, хто ён.

«Культурная разнастайнасць сфарміравала ментальнасць беларуса: праславутая талерантнасць мае не толькі адмоўны сэнс, маўляў, «еще мяне мухі з камарамі», як пісаў Уладзімір Караткевіч, але і станоўчы».

— Як вы тлумачылі акцёрам, чым адметная беларуская свядомасць у XVIII стагоддзі?

— Напрыклад, прорвай паміж шляхціцамі і няшляхціцамі, на якой, уласна, пабудаваны канфлікт майго рамана. Авантуры пачынаюцца з таго, што да збяднелага шляхціца Пранціша Вырвіча ў поўнае ўладанне трапляе Баўтрамей Лёднік — дарослы, разумны, адукаваны чалавек, носьбіт прагрэсіўных гуманістычных ідэй, геній, але сын гарбара. Шляхціцамі на Беларусі былі кожны чацвёрты альбо кожны пяты, то-бок любі з нас, калі пакапаецца, абавязкова знойдзе высакародныя карані. Шляхта лічыла, што паходзіць ад племені сарматаў, што заснаваў рымскі арыстакрат Палямон, які ў часы імператара Нерона разам са сваім атрадам уцёк ад пераследу і прыехаў у нашы палічкі. Пранціш выхаваны на сармацкім кодэксе, ён

Фота Таццяны ТКАЧОВАЙ.

не мае нічога апроч гонару і хваліцца: «Я шляхціц! У мяне пярсцёнак з гербам Гіпацэнтаўр!» Але і Лёднік незвычайны чалавек. Урэшце яго выкупляюць з прыгону, таму што згодна са Статутам Вялікага Княства — самай прагрэсіўнай канстытуцыяй Еўропы таго часу — нават просты чалавек меў задэклараваныя правы, але прорва паміж шляхціцамі і няшляхціцамі застаецца.

— Вялікі гетман у выніку пасвяціў Лёдніка ў шляхецтва — ці зрабіла гэта іх з Пранцішам роўнымі?

— Адметнасцю эпохі стала тое, што ў апошнія гады праўлення Аўгуста III пачалі выдаваць патэнты на шляхецтва, прычым імі гандлявалі, то-бок багатыя купцы маглі стаць шляхціцамі за грошы. Але Лёднік атрымаў патэнт самым пачэсным чынам: ён вызначыўся на полі бітвы, а вялікі гетман у такіх выпадках меў права пасвяціць у шляхту. Доктар, тым не менш, быў прагрэсіўны паглядаў і на саслоўны падзел глядзеў вачыма адукаванага гуманіста. Шляхціцаў па патэнце ўсё роўна не шанавалі і не лічылі за роўна, пры гэтым Лёднік крычаў: «Я — сын гарбара і гэтым ганаруся!» Ён ішоў наперадзе сваёй эпохі.

— Як на погляд аўтара «Авантур», наколькі дакладна Георгій Пятрэнка і Іван Трус увасобілі вобразы, якія вы выпісалі ў кнігах?

— Адзін да аднаго ўсё роўна не можа быць, тут быў важны дуэт, каб Пранціш і Лёднік былі розныя і адначасова дапаўнялі адзін аднаго,

і, мне здаецца, гэтая дзіўная парчка атрымалася. Лёднік дужы, крыху змрочны, патрапаны жыццём, такі Палацкі Фаўст, які стрымлівае сябе, калі ўнутры ўсё кіпіць, а Пранціш — шчыры хлопец, які сцягне булку ў гандляркі, а праз набіты грашымі кашэль пераступіць. Дарэчы, у шляхты быў такі звычай даказваць, што ты не даражыш сваім багаццем, — людзі рэальна спаборнічалі ў тым, каб прамантачыць больш дабра, дык вось бацька Пранціша перамог.

— Не магу не спытаць: як вы ставіцеся да таго, што карціна першапачаткова рускамоўная?

— Я ўвесь час спадзявалася, што фільм будзе зроблены на беларускай. Уся здымачная група была «за», беларуская мова тут проста напрошваецца, нават у рускамоўным варыянце шмат беларускіх слоўцаў і выразаў — усіх гэтых вашамосцяў і лабідудаў. Пытанне было ў фінансах. Дырэктар кінастудыі Уладзімір Карачоўскі казаў, што будзе шукаць сродкі на пераагулку, і я вельмі рада, што прэм'ера ўрэшце адбудзецца менавіта на беларускай. Мне здаецца, фільм нават успрымацца будзе па-іншаму.

— Ці дапамагалі вы ствараць на экране XVIII стагоддзе, у прыватнасці праз лексіку?

— Канешне, хто ж яшчэ ім скажа, што на полі бою ў нас крычалі «Рубон!» і «Гэй, ліцвіны, Бог нам радзіць!» Калі я трапляла на здымачную пляцоўку, маёй задачай таксама было папярэджаць ляпсусы, да мяне

ўвесь час падбягалі і пыталіся, напрыклад, ці клаліся на княжацкія сталы падчас застолляў сурвэткі і як яны раскладваліся. Калі ўзніклі пытанні, на якія я не ведала адказаў, тэлефанавала знаёмым гісторыкам. Адзін да аднаго эпоху перадаць немагчыма — так, можна паўтарыць касцюмы і рэквізіт, але з ментальнасцю цяжэй. Засведчана, што Міхал Казімір Радзівіл «Рыбанька» на адным з застолляў у Нясвіжы ўбачыў, што пэўнай даме паставілі брудную срэбную талерку, — ён падышоў, выцер яе крысмом свайго адзена і паставіў назад. Аказаў даме такую паслугу — уявіце, як такое зняць? Дарэчы, той жа «Рыбанька» забараняў мыць срэбны посуд, каб срэбра не сціралася.

— Вы напісалі серыю кніг аб прыгодах Пранціша Вырвіча — чаму вам было цікавае менавіта XVIII стагоддзе?

— Гэта класны час, прычым мала вербалізаваны, я даўно хацела там пажыць. XVIII стагоддзе вельмі прыдатнае да таго, каб даць волю сваёй фантазіі, бо гэта эпоха асветніцтва, вынаходніцтваў, баляў, інтрыг і вольнасці нораваў, якая спалучалася з кансерватыўнымі сармацкімі традыцыямі. У той час ладзіліся рэдуты, то-бок балі, дык вось на гарадзёных рэдутах у княгіні Агінскай па новай модзе танчылі ў празрыстых сукенках, праз якія ўсё было бачна, з аголенымі грудзямі, у сандалях з нанізанымі на пальцы ног пярсцёнкімі. А паралельна шляхціцкі адзіваліся па строгіх правілах, абавязкова

ва насілі гарсэт, спалі ў вузкіх пальчатках, каб пальцы былі тонкія, і насілі вузкія туфлі. А прыходзячы дадому, шляхцічы бухаліся на калені і цалавалі рукі і ногі сваім бацькам — прывітанне такое, згодна з сармацкім кодэксам. Гэта вельмі разнастайная і багатая эпоха, і я выкарыстоўвала ўсё, што знаходзіла. У каханай Лёдніка Саламеі, напрыклад, адгукаецца Саламея Рэгіна Русецкая — беларуская лекарка, якая ездзіла па ўсёй Еўропе і лячыла князёў-каралёў.

«І князі, і рыцары, і дамы, і шляхта, і простыя людзі — усё тут было, і не хадзілі беларусы ў лапцях. У фільме персанажаў у лапцях няма — нават простыя беларусы ў той час насілі скураныя абутак, які называўся поршнямі».

— А Лёднік — гэта Скарына?

— Галоўныя героі — сінтэтычныя вобразы, але Францыск Скарына ў Лёдніку, канешне, адгукаецца, бо Баўтрамей — палачанін, сын рамесніка, скончыў два еўрапейскія ўніверсітэты. І, дарэчы, першадрукар таксама захапляўся алхіміяй, што было вельмі распаўсюджана сярод адукаваных людзей. Да таго ж Скарына, ёсць такая гіпотэза, як і Лёднік, спрабаваў здабыць філасофскі камень — тады гэта было нахталт духоўнай практыкі.